

УДК 378.147:378.38

Набока О. Г.*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ: СТАН РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМИ

У статті на основі аналізу науково-педагогічних публікацій досліджено стан розробленості проблеми застосування професійно орієнтованих технологій у фаховій підготовці майбутніх економістів. На підставі проведеного наукового пошуку виявлено ряд освітніх технологій, що можуть бути базовими для розробки професійно орієнтованих технологій навчання, зокрема технології проектного, проблемного, модульного, рефлексивного навчання та ін.

Ключові слова: професійно орієнтовані технології, фахова підготовка економістів.

Технологізація освіти у вищій школі в сучасних умовах пов'язана з формуванням єдиного освітнього простору в країні в цілому та в окремих її регіонах зокрема, а також з розвитком альтернативності моделей навчання та виховання, з ідеєю цілісності та системності педагогічного процесу, який спирається на принципи демократизації, гуманітаризації, особистісно-орієнтованого підходу, пріоритету суб'єкт-суб'єктних стосунків. Вивчаючи вітчизняні та зарубіжні розробки останніх років, ми дійшли висновку, що ефективна підготовка спеціалістів з вищою освітою можлива за умови зміщення акцентів з предметно-дисциплінарної і змістовної складової у фаховій підготовці на формування компетенцій та прогнозування очікуваних результатів навчання. У зв'язку з цим значно активізувався пошук науковців у напрямку новітніх технологій навчання, що проявляється по-різному: від проектування заняття до перегляду методичної системи навчання, змісту навчання, навчального процесу, проектування освітніх стандартів тощо. У сучасній вищій школі найбільш продуктивними та перспективними є професійно орієнтовані технології навчання, які дозволяють організувати навчальний процес з урахуванням певної його професійної спрямованості, а також з орієнтацією на особистість студента, його інтереси, схильності і здібності.

Розкриваючи сутність означеної дефініції, слід зазначити, що в науково-педагогічних джерелах представлено декілька підходів до розуміння поняття „професійно орієнтована технологія навчання” спеціалістів різних професійних напрямів. Професійно орієнтована технологія навчання майбутніх спеціалістів – це і логіка організації освітнього процесу, і сукупність прийомів і засобів навчання, що забезпечують високу ефективність навчально-виховного процесу, спрямованого на професійне становлення та розвиток студентів, і взаємопов'язана система дій, спрямованих на досягнення гарантованих кінцевих результатів фахової підготовки. Отже, до теперішнього часу напрацьована певна теоретична база для вивчення професійно орієнтованої технології як компонента професіоналізму майбутнього фахівця.

Враховуючи актуальність та значущість впровадження професійно орієнтованих технологій у процес фахової підготовки майбутніх економістів, метою нашого дослідження є виявлення стану розробленості означеної проблеми у педагогічній теорії та практиці.

Аналіз теоретичних і прикладних розробок у галузі професійної освіти майбутніх економістів дозволив розкрити специфічність характеристик професійно орієнтованих технологій навчання. Найважливішими характеристиками таких технологій є:

- результативність (високий результат досягається кожним студентом);
- економічність (за одиницю часу ефективно засвоюється більший обсяг навчального матеріалу без значних зусиль як студента, так і викладача);

* © Набока О. Г., 2012

- ергономічність, психогігієнічність (навчання відбувається в умовах співпраці, позитивного емоційного мікроклімату, без перевтоми та перевантажень);
- створення високої мотивації до вивчення предмету, що дозволяє виявити й удосконалити особистісні якості та розкрити потенційні можливості студентів;
- використання найновіших досягнень дидактики, психології, інформатики й інших наук;
- підвищення інформативної ємності змісту освіти;
- розвиток загально навчальних і професійно спрямованих навичок;
- навчально-методичне забезпечення, що гарантує активну мисленеву діяльність студентів;
- наступність, що дозволяє поступове ускладнення та нарощування структурних елементів, прийомів і методів професійно-орієнтованої технології.

Розробка професійно орієнтованих технологій навчання майбутніх економістів здійснюється згідно з різними напрямками, а саме:

- пошук ефективних організаційно-педагогічних систем підготовки економістів у ВНЗ;
- навчання, пов'язане з розвитком інформаційних технологій і створенням професійно орієнтованого віртуального оточення (середовища);
- організація навчання на основі ігрової моделі, яка передбачає включення в навчальний процес імітаційного та рольового моделювання, тренінгів;
- дослідницьке навчання, в межах якого процес будується як пошук пізнавально-прикладних задач тощо.

У процесі розвитку освітньої практики спостерігається певна еволюція технологій, яка тісно пов'язана з розвитком безпосередньо процесу освіти, перебігом соціального та науково-технічного прогресу, вимогами суспільства та ринку праці. Тому на різних етапах розвитку вітчизняної та світової освітньої практики з'являються співзвучні часу освітні технології, які потім переходять до розряду основних і традиційних.

Основою для розробки професійно орієнтованої технології нами було обрано низку глибоко вивчених в теоретичному та методичному аспектах базових технологій, а саме:

- технологія контекстного навчання (А. Вербицький, Н. Борисова);
- технологія інтенсивного, активного навчання (І. Лернер, М. Скаткін, А. Смолкін, М. Кларин);
- технологія проектного навчання (Г. Ільїн, С. Шацький);
- технологія проблемного навчання (Дж. Брунер, С. Рубінштейн, С. Архангельский, М. Махмутов);
- технологія програмованого навчання (Б. Скіннер, В. Беспалько, Н.Тализіна);
- технологія модульного та модульно-рейтингового навчання (І. Рассел, П. Юцявичене, В. Карпов);
- інформаційно-телекомунікаційні технології (О. Полат, І. Захарова, М. Бухаркіна);
- технології розвитку критичного та діагностичного мислення (Дж. Стіл, Г. Альтшуллер, О.Крилова, О. Даутова);
- технологія рефлексивного навчання (В. Попков, А. Коржуєв) та ін..

Вищезазначені технології можуть бути базовими для формування професійно орієнтованої технології навчання майбутніх економістів, оскільки їх використання сприяє розвитку професійно необхідних якостей спеціаліста. Відтак, в основі технології контекстного навчання криється послідовне моделювання всієї системи форм, методів і засобів навчання (традиційних і нових), предметного та соціального змісту засвоюваної студентами професійної діяльності за допомогою трьох взаємопов'язаних моделей: семіотичної, імітаційної та соціальної. У сукупності вони утворюють динамічну модель переходу студентів від навчальної до професійної діяльності.

Перспективною у галузі ефективності, з позиції професійної підготовки, є технологія відкритих систем інтенсивного навчання, яка передбачає:

- нелінійне структурування процесу навчання, яке дозволяє (незалежно від форми організації навчальних занять) організувати навчання студентів за індивідуальними програмами, які покликані забезпечити кожному студентові оптимальний перебіг процесу

навчання з раціональним та економним використанням його психофізіологічних можливостей, з найбільш доцільним відбором змісту підготовки й одночасно форм організації, прийомів і методів самостійної роботи;

- відмова від лінійної структури в організації мережі інформаційних потоків в усіх випадках, коли така структура не продукується навчальною необхідністю;
- збільшення щільності потоків інформації відбору змісту навчального матеріалу та впровадження в навчальний процес активних методів навчання;
- збільшення питомої ваги тих форм організації навчальних занять, які забезпечують найбільш сприятливі умови для процесів взаємодії студентів у досягненні цілей навчання;
- розробка та впровадження в навчальний процес механізмів керівництва системою навчання [7].

Професійна підготовка майбутніх спеціалістів неможлива без розвитку пізнавальних навичок, критичного мислення, вмінь самостійно конструювати власні знання, орієнтуватися в інформаційному просторі. Вирішення цих завдань можливе при використанні методу проєктів – педагогічної технології, яка передбачає сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю суттю [6]. Ця технологія важлива ще й тим, що є показником високої кваліфікації викладача, оскільки вимагає зміни стилю стосунків з авторитарного на гуманістичний, формує вміння адаптуватися до умов життя та професійної діяльності.

Проблемне навчання – це сучасна високоефективна професійно орієнтована технологія навчання, яка дає високий ефект у створенні мотивованої навчальної діяльності, що передбачає послідовність занурення студентів у систему проблемних ситуацій. Учені підкреслюють важливе значення проблемного навчання для особистого розвитку індивіда: „Проблемне навчання розраховане на включення психологічних механізмів допомоги в отриманні позитивного результату та розвиток пізнавальної мотивації, саморегуляції, спрямованої на розуміння та керування власними діями, на формування внутрішньої потреби подолання пізнавальних труднощів розвитку самооцінки, формування позитивного ставлення до процесу пізнання” [3, с. 7].

Алгоритмізація процесу навчання, яка є невід’ємною частиною професійно орієнтованої технології, лежить в основі програмованого навчання. Цей вид навчання обумовлює послідовність розумових і практичних операцій із засвоєння навчального матеріалу, що дає можливість збільшити якість керівництва процесом засвоєння знань. Програмоване навчання найбільш ефективно на етапі формування фундаментальних знань, коли необхідно робити акцент на репродуктивні операції, дії за алгоритмом. Програмоване навчання здатне забезпечити підвищення ефективності навчання за рахунок оптимального керівництва навчальними діями студента, тому може бути використане у професійній підготовці майбутніх спеціалістів. Крім того, ідеї програмованого навчання отримали свій розвиток у модульних, а потім і в модульно-рейтингових технологіях.

Метою технології модульного навчання є створення умов вибору для повного оволодіння змістом освітніх програм у різній послідовності, в різному об’ємі та темпі через окремі та незалежні навчальні модулі з урахуванням індивідуальних інтересів і можливостей суб’єктів освітнього процесу [8, с. 70]. Для успішної реалізації такої технології у процесі підготовки майбутніх економістів необхідно забезпечити варіативність змісту, вибір умов і темпу роботи з цим змістом, різноманітність форм взаємодії учасників навчального процесу, створити умови для виявлення самостійності в прийнятті рішень стосовно рівня та спрямованості засвоєння навчальних модулів.

Варто відмітити, що у вищій професійній школі все більше отримують визнання інформаційні технології та дистанційне навчання. За рахунок створення єдиного інформаційного простору з’являється можливість значно скоротити час, відведений на аудиторні заняття, залишивши педагогу концептуальну складову навчального процесу. Перехід на викладання з

використанням інформаційних технологій передбачає розробку інформаційно-комп'ютерної підтримки навчальних курсів. Відтак, І. Захарова дослідила можливості застосування гіпертекстової технології для створення гіпертекстових електронних підручників і авторських освітніх Веб-сайтів силами викладачів з метою активізації професійної підготовки майбутніх спеціалістів. Вчена наполягає, що в навчальних закладах, які готують майбутніх спеціалістів, для студентів повинні бути створені сприятливі умови використання технологічних можливостей сучасних комп'ютерів і засобів зв'язку, пошуку й отримання інформації, розвитку пізнавальних і комунікативних здібностей, умінь швидко приймати рішення у складних ситуаціях і т.д. На думку дослідниці, задані способи здатні значно підвищити рівень професійної взаємодії викладача та студентів завдяки можливості виконання спільних проєктів, в тому числі телекомунікаційних [1].

У професійній підготовці майбутніх економістів не обійтися без здібності аналізувати інформацію з позицій логіки та особистісно-психологічного підходу, з тим аби застосовувати отриманні результати як до стандартних ситуацій, проблем; висувати нові запитання, здійснювати їх різноманітну аргументацію, приймати незалежні виваженні рішення. У цьому випадку найбільш результативною є технологія розвитку критичного мислення, вихідні наукові ідеї якої ґрунтуються на тому, що критичне мислення сприяє взаємоповазі партнерів, розумінню та продуктивній взаємодії між людьми; полегшує розуміння різних поглядів на світ, пріоритетними в цій технології стають діалогові форми організації навчально-виховного процесу, стимулювання творчої активності студентів.

У зв'язку з тим, що навчальна діяльність студента більш мотивована та свідома, а цілі навчання співпадають з найближчими життєвими планами, в його професійній підготовці ефективним може бути використання технологій рефлексивного навчання, метою яких є:

- активізація внутрішніх саморегулюючих механізмів розвитку особистості за рахунок рефлексії власної діяльності;
- створення студентам завдання саморозвитку та посилення внутрішньої мотивації до навчання, усвідомлення своїх близьких і далеких цілей, усвідомлення себе як суб'єктом навчання, так і суб'єктом власної життєдіяльності.

Зазначена технологія дозволяє в умовах вільного вибору, який залишається у студента на всіх етапах навчання, активізувати соціальний і професійний досвід і забезпечити практичну спрямованість навчання. .

Важливо наголосити, що не зважаючи на всезагальну технологізацію навчання, все більшої актуальності набуває акмеологічний підхід до розробки сучасних технологій професійної освіти. Ці технології орієнтовані на розкриття психологічних резервів і особистісного потенціалу професіонала, його здібностей, компетентності, вміння, на збільшення міри особистісної свободи, стимулювання процесів цілепокладання, цілездійснення та цілествердження. Відтак, Є. Зеєром були досліджені основні підходи до формування особистісно розвиваючих технологій професійного навчання, серед яких науковцем в окрему групу були виокремлені професійно орієнтовані технології навчання. Ученим досліджуються дві групи професійно орієнтованих технологій навчання: когнітивно-орієнтовані та діяльнісно-орієнтовані технології навчання, основною дидактичною метою яких є формування головних професійних компетенцій [2].

Досліджуючи технологію навчання в професійній школі як сукупність психолого-педагогічних настанов, спеціальний підбір і компонування методів, засобів і форм змісту, які реалізуються в послідовних операційних процедурах, Н. Морева пропонує до професійно орієнтованих технологій додати такі:

- технологію активних методів навчання;
- технологію інформаційно-предметного забезпечення;
- технологію різноманітних видів навчальних занять;
- технологію контролю знань, умінь і навичок студентів;

- технологію організації самостійної роботи студентів;
- технологію підготовки викладача до навчальних занять [4].

Отже, вченою в основу класифікації професійно орієнтованих технологій були покладені методи та форми організації навчального процесу.

Вивчаючи проблему впровадження в професійну підготовку майбутніх спеціалістів інтенсивних технологій навчання, А. Панфілова відмітила, що сучасні навчальні заклади професійної освіти недостатньо використовують ігри, тренінги, кейси, ігрове проектування, креативні техніки з метою розвитку базових понять і метакомпетентностей студента, формування необхідних для професії вмінь і навичок, створення передумов для психологічної готовності впроваджувати в реальну практику засвоєних умінь і навичок [5].

Отже, взявши за основу одну чи декілька базових технологій навчання, під професійно орієнтованою технологією слід розуміти систему методів і засобів, що забезпечують якість фахової підготовки майбутніх економістів і спрямовані на гарантоване досягнення цілей навчання й оптимізацію навчального процесу. У цьому випадку професійно орієнтована технологія навчання має вигляд системної категорії, відновлюваність й ефективність якої залежить від її інтегративних якостей і певної структурованості.

Отже, здійснене дослідження дозволяє стверджувати, що стійка тенденція посилення гуманістичної складової освітнього процесу останнім часом пов'язана з широким застосуванням технологій, які дозволяють індивідуалізувати процес навчання, активізувати пізнавальну діяльність, допомагають студентам легше засвоювати навчальний матеріал, стимулюють їх до повсякденної роботи над навчальним матеріалом, створюють умови для творчого розвитку та самовираження особистості, формування професійно значимих якостей і компетенцій. Цим умовам задовольняють саме професійно орієнтовані технології навчання, що мають вигляд „не сталої схеми” навчального процесу, не сукупності готових шаблонів і стереотипів, а живого творчого процесу рішення багаточисельних проблем підготовки майбутніх спеціалістів, який спирається на класичну дидактику та є її практичним продовженням. Згідно з нашим переконанням у вищій школі, окрім виконання вимог державних стандартів повинні бути створені умови для повного оволодіння знаннями, вміннями та навичками у відповідності з можливостями студентів, їх інтересами та здібностями. Отже, означена система професійно орієнтованого навчання буде гарантувати кожному студенту засвоєння стандарту освіти та просування на вищий рівень навчання.

Однак, незважаючи на неоднозначність напрямків розробки професійно орієнтованих технологій, всі вони об'єднані загальною стратегічною метою – подолання репродуктивного стилю підготовки економістів і перехід до дидактичної парадигми, котра забезпечить підготовку конкурентоспроможного фахівця з заданими характеристиками професійної компетентності, творчості, самостійності, ініціативності, який здатний покращити економічне та соціальне життя своєї родини, рідного міста, регіону, держави.

Список використаних джерел

1. Захарова И.Г. Информационные технологии в образовании: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений/ И.Г.Захарова. – М. : Издательский цент «Академия», 2010. – 192 с.
2. Зеер Э.Ф. Личностно-развивающие технологии начального профессионального образования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений/ Э.Ф.Зеер. – М. : Издательский центр «Академия», 2010. – 176 с.
3. Левина М.М. Основы технологии профессионального педагогического образования / М.М. Левина: Минск, 1998 – 343 с.
4. Морева Н.А. Технологии профессионального образования: учеб пособие для студ. высш. учеб. заведений/ Н.А.Морева. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 432 с.

5. Панфилова А.П. Инновационные педагогические технологии: Активное обучение: учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений/ А.П. Панфилова. – М. : Издательский центр «Академия», 2009. – 192 с.
6. Полат Е.С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования: учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений/ Е.С.Полат, М.Ю.Бухаркина. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 368 с.
7. Слостенин В.А. Стратегия модернизации высшего образования/ В.А. Слостенин// Сибирский педагогический журнал. – 2005. – № 1.– С. 3-13.
8. Современные образовательные технологии: учебное пособие/ под ред. Н.В.Бордовской. – М.: КНОРУС, 2011. – 432 с.

In the article on the basis of analysing of scientific and pedagogical publications approaches to the process of using the professionally focused technologies during the preparation of future economists are investigated. On the basis of the analyses it was revealed the technologies which may be professionally focused technologies of training namely: the technologies of design, problem, modular, reflective training, etc.

Key words: professionally focused technology, vocational training of economists.

УДК 373.5.016:517.72

Регейло І. Ю., Семененко І. М.*

ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розглянуто деякі методи інтерактивного навчання інформатики в основній школі, які можуть впливати на формування інформаційної компетентності учня.

Ключові слова: інформаційна компетентність, інформація, інтерактивне навчання, методи, проблема, ідеї, група.

Поняття компетентності, в контексті якого нині визнано за доцільне формулювати вимоги до результатів навчально-виховного процесу, передбачає виконання певних вимог щодо сформованості в суб'єкта навчання здатностей до застосування набутих знань, умінь і навичок. Зазначені вимоги як необхідний складник компетентності передбачають сформованість у суб'єкта навчання здатностей визначати (деталізувати, локалізувати) й актуалізувати (шукати, здобувати, формувати) конкретні знання, необхідні для розв'язування певної задачі, вирішення проблеми, яка виникає в реальному житті [6].

Вища ступінь компетентності особистості, на нашу думку, може мати ознакою сформованість здатностей до встановлення відповідності між проблемою, що виникла в реальному житті, і певним, можливо – неповним, недосконалим, особистим знанням, наступним плануванням і реалізацією набуття нових знань, необхідних для вирішення проблеми. Таким чином, важливим складником результату сучасного навчально-виховного процесу стає вміння суб'єкта навчання знаходити «точки прикладання» знань та пошуку (розширення, поглиблення, конкретизації, творення тощо) нових знань, необхідних для вирішення практичних проблем.

У матеріалах Міжнародної комісії з освіти при Раді Європи підкреслюється, що компетенції не зводяться до знань і умінь, а належать до сфери складних якостей особистості, є інтегрованим результатом її навчання і виховання. За тлумачним словником, компетентність визначається як добра обізнаність із чим-небудь [2]. Важко провести певну межу між компетентністю й обізнаністю, якщо розглядати компетентність як вміння і навички, що відносяться до певної сфери

* © Регейло І. Ю., Семененко І. М., 2012